

IMPORTANCE AND IMPLEMENTATION OF HUMAN RESOURCES DEVELOPMENT

T. Bakaev

SamSU associate professors

T. Rahmonov

SamSU associate professor

+99894 286-03-55 +99893 727-67-16

Abstract:

The article reveals the international situation and peculiarities of the development of global human capital.

Keywords: human capital, global human capital, investment in human capital, index indicators.

Халқаро ташкилотлар ва ҳамжамият инсон капиталини ривожлантириш масалаларига устувор аҳамият қаратмоқда. Хусусан, Жаҳон банки Ўзбекистонда инсон капиталини ривожлантириш мақсадида умумий қиймати 3,4 млрд. АҚШ долларига яқин бўлган 19 та лойиҳани амалга ошириш тўғрисида қарор қабул қилди. 2018 йил 21 сентябрда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2019 — 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5544-сонли Фармонида “Мамлакатнинг халқаро майдондаги рақобатбардошлиги даражасини ва инновацион жиҳатдан тараққий этганини белгиловчи асосий омил сифатида инсон капиталини ривожлантириш — стратегиянинг бош мақсадидир” [1] деб белгиланди.

Шу билан бирга, 2019 йил 28 май куни илм-фан ва олий таълим соҳасини ривожлантириш бўйича белгиланган вазифалар ижросига бағишланган йиғилишда Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев мазкур соҳага оид давлат дастурларини шакллантириш ва марказлашган тартибда молиялаштириш орқали илм-фанни тубдан ривожлантириш, юксак натижадорликка йўналтирилган ихтисосликлар бўйича миллий лабораториялар тизимини яратиш, илмий ишланмаларни тижоратлаштириш, халқаро рейтингларда мамлакатимиз фани нуфузини кўтариш бўйича фикр юритиб: -“Бу ишлардан асосий мақсад мамлакатимизда инсон капиталини ривожлантириш, хом ашё ва уни қайта ишлаш билан узоққа бориб бўлмайди, қолаверса, ишлаб чиқаришда кўшимча қиймат олиш

учун ҳам инновациялар керак. Шу боис илм-фан тараққиётимизнинг муҳим йўналиши, таянчи бўлади”, - [2] деб таъкидлаб ўтди.

Ўзбек тилининг изоҳли луғатида инсон - одамзод, башар, капитал – немисча “capital”, лотинча “capitalis” сўзларидан келиб чиққан бўлиб, “ўзини ўзи кўпайтириш учун фойдаланиладиган, ўз эгасига фойда, даромад келтирадиган бойлик” маблағ, бисот, воситалар мажмуи деган маънони англатади [3].

Дастлаб, инсон капиталига инсоннинг иш қобилиятини оширадиган, яъни таълим ва касбий кўникмаларни оширадиган инвестициялар мажмуаси сифатида қаралган. Иқтисодий адабиётларда ишчи кучи, меҳнат ресурслари, меҳнат салоҳияти, инсон омили ва инсон капитали категориялари қўлланилади.

Бизнинг фикримизча, инсонга дастлаб бирон бир қаршиликни енгиш учун фойдаланиладиган куч, яъни ишчи кучи сифатида қаралган бўлса, фан-техника ва ишлаб чиқаришнинг такомиллашиб бориши, инсон меҳнатининг миқдорий жиҳатларига эмас, балки сифат жиҳатларига эътибор қаратиш заруриятини келтириб чиқарди.

Жаҳон банки экспертлари харажатлар усули асосида миллий инсон капиталини баҳолаб чиқди (1-жадвал). Инсон капитали шаклланишига таъсир кўрсатувчи давлат, оилалар, тадбиркорлар ва турли фондлар томонидан сарфланган харажатлар таҳлил қилинди. Мутахассислар ҳар йили сарфланган харажатларни инобатга олган ҳолда, жамиятда инсон капиталининг қайта шаклланиши тенденцияларини аниқлаб чиқди.

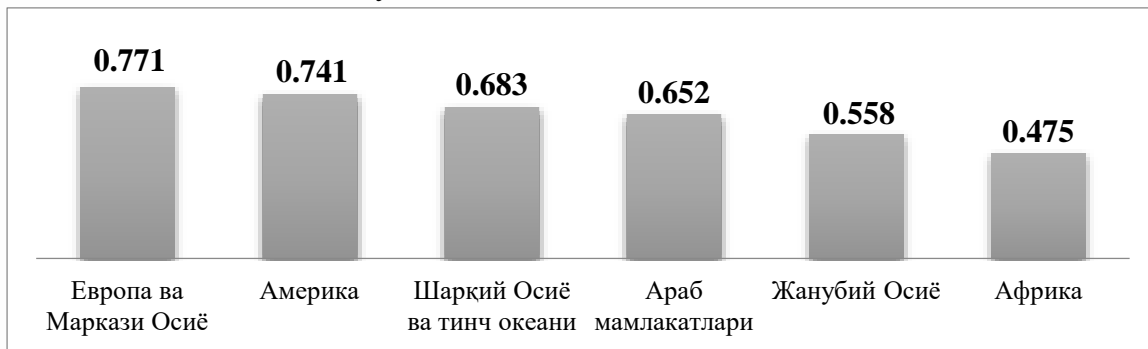
Жаҳон инсон капиталининг баҳоланишини ўрганиб чиққанимизда, айти пайтда, жами инсон капитали 365 триллион доллар деб баҳоланган бўлса, унинг 59 фоизи ривожланган еттилик давлатлари ҳиссасига тўғри келмоқда. Шунингдек, уларнинг таркибида АҚШда инсон капитали 95 триллион долларга баҳоланмоқда. Бу жаҳондаги жами инсон капитали қийматининг 26,0 фоизини ташкил этади.

1-жадвал Умумжаҳон инсон капитали ва унда дунё давлатларининг улуши

Т.р	Давлатлар	Ўлчов бирлиги	Қиймати	Умумий бойликка нисбатан, %	Умумжаҳон инсон капитали қийматига нисбатан % да
1	Умумжаҳон инсон капитали қиймати	трлн.дол	365	66.0	100.0
2	Еттилик давлатлар ва ЕИЗ	трлн.дол	215.3	60.0	59.0
3	Ш.ж.дан АҚШ	трлн.дол	95	77.0	26.0
4	Хитой	трлн.дол	25	77.0	7.0

5	Бразилия	трлн.дол	9	74.0	2.0
6	Хиндистон	трлн.дол	7	58.0	2.0
7	Россия	трлн.дол	30	50.0	8.0
8	Бошқа давлатлар	трлн.дол	78.7	42.0	22

Бошқа давлатлар ҳам ўз тараққиётидан келиб чиқиб, инсон капиталининг ривожланишини таъминлаган. 1-жадвал маълумотларига эътибор қаратадиган бўлсак, инсон капиталининг ривожланиши, давлатларнинг ижтимоий иқтисодий тараққиёт даражаси билан бевосита боғлиқ эканлигини қайд этиш мумкин.

1-расм. Минтақаларда инсон капиталининг ривожланиш индекси кўрсаткичлари

Инсон капиталининг ривожланиш индексини минтақалар кесимида таҳлил қилганимизда, бугунги кунда Европа ва Марказий Осиё давлатлари гегемонлик қилмоқда (1-расм). Шунингдек, кейинги кетма-кетлик мос равишда Америка, Шарқий Осиё ва Тинч Океани, Араб мамлакатлари, Жанубий Осиё ва Африка мамлакатлари ҳиссасига тўғри келмоқда. Эътиборли жиҳати, инсон капиталини ривожланиш индексида Африка минтақаси давлатлари энг охириги ўринни эгаллашган, ушбу минтақанинг иқтисодий ва ижтимоий ривожланиш кўрсаткичлари дунё давлатлари ичида энг охириги ўринларда бўлганлиги сабабли, инсон капиталининг ривожланиш суръатлари ҳам қийин кечмоқда.

Юқоридаги назарий-илмий ва амалий таҳлиллардан хулоса қилиб шуни қайд этиш мумкинки, ҳар бир мамлакат ўзининг иқтисодий мақомидан қатъий назар, маълум бир даражада ўзлари эгалик қилаётган миллий инсон капитали тараққиёти даражасини такомиллаштиришга катта эътибор қаратадилар, ўз ижтимоий - иқтисодий сиёсатидан келиб чиққан ҳолда инсон тараққиёти индекси компонентлари даражасини ривожлантириш учун тегишли соҳаларга инвестициялар киритиб борадилар. Асосий масала инсон капиталини ривожлантириш орқали барқарор иқтисодий ўсишни таъминлаш ва халққа муносиб турмуш тарзини яратиш беришдан иборат. Бу мақсадларга эришиш

учун, глобал ва маҳаллий вазифалардан келиб чиққан ҳолда қуйидагиларни амалга ошириш мақсадга мувофиқдир:

барқарор иқтисодий ўзгаришларни таъминлаш ва давлатнинг келажаги учун ҳал қилувчи аҳамиятга эга бўлган инсон капитални ривожлантиришга давлат инвестицияларини ошириш, харажатлар барқарорлигини таъминлаш учун алоҳида фондлар ташкил этиш; инсон капиталига йуналтирилаётган инвестицияларнинг бевосита ва билвосита усулларида самарали фойдаланиш;

инсон капитални ривожлантиришга қаратилган дастурлар ишлаб чиқиш ва инсон капитални ривожлантиришга хизмат килувчи механизмлар фаолиятини янада такомиллаштириш;

таълим ҳамда соғлиқни сақлаш соҳалари ислоҳотларини янада чуқурлаштириш ва узвийлигини таъминлаш;

таълим соҳаси барча босқичидаги педагог кадрларнинг тайёргарлиги ва сифатини ошириш ҳисобига таълим бериш ва ўқитиш шарт-шароитларини яхшилаш;

ўқитиш натижаларини баҳолашнинг мавжуд стандартлари ва тизимларини такомиллаштириш;

битирувчиларнинг ижтимоий-эмоционал ривожланишига кўмаклашиш мақсадида ўқув дастурларини ва ўқитиш усуллариини мослаштириш;

ногиронлиги бўлган кишиларга таълим соҳасидан фойдаланиш имконини таъминлаш йўли билан инклюзив таълим олишга кўмаклашиш;

битирувчиларнинг билим, кўникма ва малакаларини давлатнинг меҳнат бозори ва иқтисодиётнинг эҳтиёжларига жавоб берадиган даражада ривожлантириш;

корхона, ташкилот ва муассасаларда маданий маиший тадбирлар ташкил этиш орқали, кишиларда маънавий-маърифий дунёқараши ва маданиятини ошириб бориш ва ҳ.к.

Адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2019 — 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини инновацион ривожлантириш стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида”ги ПФ-5544-сонли фармони, 2018 йил 21 сентябрь.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2019 йил 28 май куни Ўзбекистон Миллий Университетида илм фан ва олий таълим соҳасини ривожлантириш масалаларига бағишланган йиғилишдаги нутқи.
3. Бегматов Э. Ва бошқалар. Ўзбек тилининг изоҳли луғати ; Ўз. ФА. А.Навоий номидаги тил ва адабиёт институти, “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, Тошкент, 2012.